

УДК 336.145.1 : 330.861

Л. В. Лисяк

Дніпропетровська державна фінансова академія

РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Окреслюються стан бюджетної системи за роки незалежності в країні, проблеми її реформування та перспективи розвитку в контексті оновленого Бюджетного кодексу України.

Бюджет, бюджетна система, державний бюджет, місцеві бюджети, бюджетна реформа

Соціально-економічний розвиток держави є результатом використання не тільки її ресурсних можливостей, а й тих інструментів механізму державного регулювання, що забезпечують формування і реалізацію політики розвитку, важливою складовою яких є бюджетна система. Розробка ефективних форм і методів функціонування бюджетної системи країни особливо важлива з урахуванням стратегічних цілей розвитку суспільства та є необхідною основою створення сприятливих фінансових умов для соціально-економічного розвитку та активним механізмом регулювання соціально-економічних процесів.

В умовах трансформування та глобалізації світової економіки особливо актуальною стає проблема поглиблення прозорості та дієвості української бюджетної системи, посилення ролі ринкових механізмів у фінансовій політиці держави. Досягнення зазначеної мети потребує передусім кардинального реформування діючої бюджетної системи. Ключовою проблемою стає забезпечення узгодженого функціонування всіх складових бюджетної системи для сприяння економічному розвитку країни та регіонів.

За роки незалежності України бюджетна система зазнала суттєвих змін. Пройдений етап бюджетної трансформації невід'ємно пов'язаний з розвитком соціально-економічних трансформацій. Останні, з огляду на реальне досягнення поставлених цілей, як відмічає ряд авторів, умовно можна розбити на два етапи: до середини 1999 р. — перший, упродовж якого здійснено лібералізацію цін, розгорнуто приватизаційні процеси, досягнуто макроекономічної стабілізації; із середини 1999 р. — другий, що характеризується зростанням економіки [5, с. 253]. Наступні роки поступу українського суспільства відзначалися як підйомами, так і спадами. Нові виклики, які безпосередньо вплинули і на державні фінанси, постали з розгортанням світової фінансово-економічної кризи та з необхідністю пошуку шляхів відновлення економічної динаміки в Україні. Крім того, недосконалість організаційно-правових засад механізму функціонування (формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів держави), її складових і міжбюджетних правовідносин, які виникають між органами державної влади й місцевого самоврядування, чинить негативний вплив на динаміку соціально-економічного розвитку національної економіки

та її адміністративно-територіальних одиниць. Тому в сучасних умовах розвитку економіки України особливої актуальності набуває питання удосконалення бюджетної системи та міжбюджетних відносин.

Сучасні проблеми бюджетної політики та бюджетного регулювання, побудови й функціонування бюджетної системи знайшли широке відображення в наукових працях українських учених В. Андрущенко, О. Василика, І. Запатріної, В. Кудряшова, І. Лютого, І. Луніної, А. Мярковського, Ц. Огня, К. Павлюк, Ю. Пасічника, С. Слухая, В. Федосова, С. Юрія, І. Чугунова, Ф. Ярошенка та інших. Водночас недостатньо уваги приділено комплексному аналізу та теоретичному обґрунтуванню необхідності бюджетного реформування, адекватного умовам економіки України. У цьому контексті зростає потреба в проведенні досліджень, спрямованих на подальший розвиток бюджетного регулювання та орієнтованих на удосконалення бюджетної системи національної економіки.

Метою статті є узагальнення процесу реформування бюджетної системи України за роки незалежності та роль бюджетної політики у формуванні стратегії її подальшого розвитку.

Стосовно бюджетної системи, як інструмента впливу держави на перебіг соціально-економічних процесів, І. Я. Чугунов виокремлює наступні етапи становлення її регулюючої функції та розвитку бюджетних відносин у період трансформації економічної системи України з 1992-го до 2004 р. [6]:

початковий етап становлення бюджетної системи (1992–1994 рр.), що характеризується незадовільним рівнем регулюючої функції бюджетної системи, наявністю значного розміру дефіциту бюджету з використанням емісійних джерел його покриття, нарощуванням обсягів державного боргу, недосконалим регулюванням міжбюджетних відносин;

етап часткового збалансування бюджетної системи (1995–2000 рр.), якому властиві недостатній рівень регулюючої функції бюджетної системи, нарощування заборгованості зі сплати до бюджету податків і зборів, дебіторська та кредиторська заборгованість бюджету, зменшення розміру дефіциту бюджету з використанням неемісійних джерел його покриття, скорочення обсягу державного боргу, поступове впровадження казначейської системи виконання бюджету;

етап подальшого збалансування бюджетної системи (2001–2004 рр.), для якого характерні задовільний рівень регулюючої функції бюджетної системи, суттєве зменшення обсягу державного боргу, посилення керованості бюджетним дефіцитом (профіцитом), початок впровадження програмно-цільового методу планування бюджету, реформування системи міжбюджетних взаємовідносин, нормативно-законодавче урегулювання бюджетного процесу шляхом ухвалення Бюджетного кодексу України (2001 р.), поетапне запровадження казначейського обслуговування місцевих бюджетів, скорочення обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості бюджету.

Водночас зміни бюджетної системи України не завжди були викликані проведенням відповідної бюджетної політики. Такий підхід поглиблював суперечності соціально-економічного розвитку в країні, адже саме бюджетна політика має здійснюватися в руслі стратегічних загальнодержавних цілей і

місця держави в їх досягненні, бути вихідним моментом розв'язання проблем бюджетної сфери [4].

Аналіз економічних і соціальних процесів, становлення ринкового механізму, розвиток ринкових відносин за роки незалежності України дозволив виокремити такі етапи формування заходів бюджетної політики та удосконалення бюджетної системи:

перший (1991–1994 рр.) — становлення бюджетної політики. На цьому етапі бюджетна політика не відзначалася цілісністю і стабільністю, що відображалося на формуванні державного та місцевих бюджетів. Цілі та пріоритети бюджетної політики чітко не визначалися, першочерговими були поточні проблеми і завдання. Держава практично усунулася від виконання функції регулятора соціально-економічних процесів, що в умовах зародження ринкового механізму поглиблювало нестабільність. Основні зусилля в бюджетній сфері були спрямовані на досягнення фінансової стабілізації, розбудову державних фінансів, створення дійового механізму функціонування бюджетної системи. Значна частина видатків бюджету продовжувала спрямовуватися на підтримку підприємств державного сектора. Структура видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, заробітну плату в державному секторі певний час залишалася незмінною. Таким чином, бюджетна політика характеризувалася інерційністю, адже орієнтувалася на збереження існуючої структури видатків державного бюджету, що значною мірою обумовлювалося потребами, які сформувалися в попередні роки.

Подальше загальне зниження обсягів виробництва, погіршення фінансово-господарського стану підприємств, зростання обсягів грошових операцій загострили проблеми наповнення державного бюджету та спричинили стрімке нарощування проблеми бюджетної заборгованості. Реалізація бюджетною політикою у 1992–1994 рр. емісійних джерел покриття дефіциту державного бюджету негативно позначилася на макроекономічному становищі країни.

Характерною особливістю цього періоду стало безсистемне утворення та нагромадження державного боргу шляхом залучення прямих кредитів НБУ, надання урядових гарантій за іноземними кредитами українським підприємствам. На початку 1994 р. державний борг становив 4,8 млрд дол. США, у загальній структурі якого переважала частка зовнішнього боргу, почалося активне залучення ресурсів міжнародних фінансових організацій та зовнішніх комерційних позик.

На другому етапі (1995–2001 рр.) проводилися цілеспрямована політика змін у структурі видаткової частини державного бюджету й обмеження розміру видатків, крім соціальних виплат, і політика збільшення доходів бюджету через розширення бази оподаткування та часткову відміну необґрунтованих податкових пільг. Питома вага видатків на соціальні потреби в загальних видатках бюджету за цей період збільшилася відповідно з 30,4 до 40%.

Закон «Про бюджетну систему України» №153/95-ВР від 28.04.95 р. визначив головні принципи бюджетного устрою та основні положення бюджетного процесу в державі, відобразив зміни концепції організації державної вла-

ди в Україні, розпочалася розбудова нової системи міжбюджетних відносин. Важливим етапом подальшого вдосконалення бюджетної політики та бюджетної системи стало запровадження у 1997 р. Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» в складі місцевих бюджетів бюджету розвитку.

Кризовий стан економіки зумовив зміну підходів до державного регулювання, необхідність якого підсилилася світовою валютно-фінансовою кризою 1997 року. Стан економічного розвитку країни позначився на зростанні заборгованості по сплаті до бюджету податків і зборів.

Водночас початкова невизначеність із принципами бюджетної політики поряд з недосконалістю фінансового контролю стали причиною безсистемності бюджетної політики на багато років поспіль. Певне впорядкування процесу формування бюджетної політики мало внести, починаючи з 1995 р., прийняття Верховною Радою України щорічних постанов про основні напрями бюджетної політики (бюджетних резолюцій). У них на підставі прогнозних показників розвитку економіки визначалися пріоритети бюджетної політики держави на наступний рік у сфері доходів, видатків бюджету, міжбюджетних відносин, державного боргу, дефіциту бюджету та джерел його фінансування. Основні напрями бюджетної політики мали стати головним орієнтиром для уряду у формуванні показників державного та місцевих бюджетів на плановий рік. Одночасно аналіз показує, що вимоги бюджетних резолюцій лише частково враховувалися на практиці.

Для забезпечення ефективного управління бюджетними коштами поступово запроваджувався режим фінансування бюджетних видатків через систему Державного казначейства, створеного при Міністерстві фінансів України згідно з Указом Президента України «Про Державне казначейство України» від 27.04.95 р. №335/95, що дало змогу взяти під контроль держави всі ресурси бюджету, а в подальшому і позабюджетних фондів. Казначейська система дозволила упорядкувати витрачання коштів відповідно до чинного законодавства, посилити поточний контроль за цільовими витратами коштів бюджетними організаціями.

Загострення платіжної кризи в 1996–1999 рр. спричинило використання механізму взаємозаліків з бюджетом. Вони охоплювали майже 30% доходів зведеного бюджету України, причому найбільшу частку становили взаємозаліки доходів місцевих бюджетів.

Бюджетна політика у сфері державного боргу упродовж 1995–1999 рр. відзначалася концентрацією зусиль на зниження боргового навантаження. Результатом стало зменшення розміру державного боргу з 56,1% ВВП на кінець 1994 р. до 36,8% на кінець 1997 року.

З 2000 р. почала впроваджуватися більш виважена боргова політика, зумовлена прагненням до зменшення боргового навантаження на економіку. Розроблена Концепція державної боргової політики на 2001–2004 рр., якою були визначені середньострокова стратегія України у сфері управління державним боргом та основні засади реалізації ефективної боргової політики. З 2001 р. впроваджено облік зобов'язань розпорядників коштів державного бюджету органами Державного казначейства України, що забезпечувало контроль за

відповідністю зобов'язань бюджетним асигнуванням і сприяло поліпшенню фінансової дисципліни в бюджетній сфері.

Загалом бюджетну політику протягом 1991–2001 рр. можна охарактеризувати як обмежено-дискреційну, непослідовну, ситуативну, причому в 1991 р. — переважно перерозподільну, з 1992-го — стабілізаційну.

Третій етап (2002–2007 рр.) — збалансування бюджетної політики. Став початком реальних реформ бюджетної сфери, періодом закладення основ для врегулювання бюджетного процесу в Україні. Характерна особливість його — посилення державного впливу на соціально-економічні процеси, а бюджета політика, виконуючи функції як перерозподілу, так і регулювання, стає політикою змішаного, стимулюючого типу.

Питання зменшення боргового навантаження у 2003–2005 рр. вирішувалося в процесі планування державного бюджету з профіцитом та активного застосування операцій з дострокового погашення державного боргу. Уперше в незалежній Україні відбулося зростання реального ВВП у 2000 р. порівняно з 1999-им. На зниження ВВП у 2002 та 2005 рр., поряд з іншими, вплинули політичні чинники, зокрема вибори до Верховної Ради України в 2002 р., вибори Президента України у 2004 р. та наступне коригування бюджетної політики.

У червні було 2001 р. прийнято Бюджетний кодекс України [1] — документ, яким визначалися процедури підготовки, прийняття і виконання бюджету, взаємовідносини державного бюджету та місцевих бюджетів, відповідальність за здійснені бюджетні правопорушення. Кодекс у редакції 2001 р. сприяв законодавчому впорядкуванню бюджетних відносин, визначенню взаємовідносин державного бюджету та місцевих бюджетів, відповідальності за зроблені здійснення бюджетні правопорушення. До того ж його впровадження не вирішило існуючих проблем бюджетної сфери. Бюджетний кодекс було прийнято без синхронного впровадження Податкового кодексу, Адміністративного кодексу тощо, що негативно позначилося на ефективності бюджетної політики, зокрема, таких її вагомих складових, як податкова політика та політика у сфері міжбюджетних відносин.

Незважаючи на недоліки, прийняття Бюджетного кодексу України (2001 р.) стало першою системною спробою запровадження реформи бюджетної системи, включаючи міжбюджетні відносини. Це передбачало формування місцевих бюджетів на основі формульного підходу до застосування міжбюджетних трансфертів. Для формульного визначення порядку розподілу обсягів дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету, було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) між державним бюджетом і місцевими бюджетами» від 5.05.09 р. №1195, яка постійно вдосконалювалася внесенням до неї змін і доповнень. Розмежування видів видатків між державним і місцевими бюджетами створило умови для раціональнішого використання економічного потенціалу регіонів та створило передумови посилення відповідальності місцевих органів управління за соціально-економічний розвиток територій.

Бюджетним кодексом України 2001 р. встановлено організаційно-правові засади основних напрямів бюджетної політики (бюджетних резолюцій). Верховна Рада України розглядає та приймає рішення щодо основних напрямів бюджетної політики на кожний рік. Таким чином, законодавчо було закріплено короткостроковий період бюджетних резолюцій. Бюджетна політика у 2002–2007 рр. спрямовувалася на поліпшення збалансованості і прозорості державного та місцевих бюджетів, посилення впливу бюджетного регулювання на соціально-економічний розвиток держави й регіонів, підвищення рівня державних соціальних стандартів з надання державних послуг.

З кінця 2008 р. Україна була втягнута в світову фінансову кризу, яку можна вважати початком наступного, переломного етапу розвитку бюджетних відносин і реалізації бюджетної політики. Криза загострила існуючі суперечності державних фінансів і сигналізувала про нагромаджені проблеми в бюджетній сфері, отже, прискорила викристалізування та розуміння потреби в змінах бюджетної політики, включенні її адаптаційно-регуляторного потенціалу для виходу на траєкторію сталого економічного зростання. Тому в третій період (з 2008 р.) формується антикризова бюджетна політика, здійснюється реалізація її стабілізаційної функції.

Важливою віхою в продовженні бюджетної реформи стало прийняття у 2010 р. нової редакції Бюджетного кодексу України [2] та довгоочікуваного Податкового кодексу, формування планових показників державного бюджету 2010 р. на новому законодавчому підґрунті. Стан бюджетної системи України до впровадження нового Бюджетного кодексу упродовж 2001–2009 рр. відображено в таблиці.

ВВП та показники зведеного бюджету України *, млрд грн

Рік	ВВП	Доходи	Видатки	Кредитування	Дефіцит, профіцит	Частка у ВВП, %		
						доходів зведеного бюджету	видатків зведеного бюджету	дефіциту, профіциту
2001	204,19	54,9	55,5	—	-0,6	26,9	27,2	-0,3
2002	225,81	61,9	60,3	—	1,6	27,5	26,7	0,7
2003	267,34	75,3	75,4	0,4	-0,5	28,2	28,2	-0,2
2004	345,11	91,5	101,4	1,1	-9,9	26,5	29,4	-3,2
2005	441,45	134,2	141,7	0,3	-7,8	30,4	32,2	-1,8
2006	544,15	171,8	175,3	0,2	-3,7	31,6	32,3	-0,7
2007	720,73	219,9	226,1	1,6	-7,7	30,8	31,9	-1,1
2008	948,06	297,9	309,2	2,8	-14,1	31,4	32,9	-1,5
2009	914,72	273,0	307,4	2,8	37,3	29,8	33,6	-4,1

*Джерело: за даними Міністерства фінансів України.

Причини зниження бюджетних надходжень в Україні вчені вбачають у падінні податкової дисципліни, проведенні позабюджетних розрахунків, недосконалої інституційних основ стягнення ПДВ, високому рівні оподаткування легальних доходів фізичних осіб, відсутності дієвої процедури банкрутства підприємств-боржників [3, с. 497–507].

В Україні майже двадцять років проводиться реформа в бюджетній сфері, заходи якої декларуються як орієнтовані на формування нових, прогресивних відносин в управлінні бюджетними ресурсами та реалізації бюджетної політики в напрямку зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування і держави в цілому. Однак проблем залишається чимало. Так, бюджетна політика у сфері міжбюджетних відносин спрямована переважно на фінансову підтримку «слабких» регіонів при ігноруванні принципу справедливості щодо «сильних».

Сьогоднішня практика організації міжбюджетних відносин показує низький рівень власних і закріплених законом джерел наповнення доходної частини місцевих бюджетів. У системі міжбюджетних відносин, на наш погляд, питання реалізації пріоритетів бюджетної політики слід розглядати і вирішувати у двох аспектах: удосконалення системи фінансових відносин, що складаються між місцевими та державним бюджетом, особливо між самими місцевими бюджетами, та формування механізмів активізації, мобілізації й ефективного використання фінансових ресурсів території.

Визначаючи тенденції територіального розвитку національної економіки, треба враховувати загальносвітові тенденції: вплив держави на економічний і соціальний розвиток регіонів здійснюється в умовах ринкової економіки переважно заходами бюджетної політики. Обґрунтування регіональної бюджетної політики базується на визначенні можливостей ефективного розподілу бюджетних ресурсів та використання бюджетного інструментарію, який застосовується для впливу на соціальні й економічні процеси в регіоні.

Характеризуючи бюджетну систему, що сформувалася в Україні упродовж років незалежності, слід зазначити, що вона значно змінилася. Характер змін за своєю суттю є реформаторським, водночас непослідовним і стрибкоподібним. Причини — у відсутності комплексності вирішення проблем. Ми вважаємо, що реформування бюджетної системи країни має відбуватися комплексно в руслі загальних змін управлінської, організаційної, адміністративної, інституційної, фінансової та інших складових модернізації країни та її регіонів. Серед цих першочергових проблем, які постали перед бюджетною системою України, нагального розв'язання потребували такі: удосконалення процесу розроблення та реалізації Декларації цілей і завдань бюджету, розширення її часового горизонту; поліпшення управління бюджетними коштами; упорядкування соціальної та інвестиційної складової державного і місцевих бюджетів; покращення управління борговими зобов'язаннями; реальне запровадження середньострокового бюджетного планування; розвиток програмно-цільового методу

бюджетування; впровадження в бюджетних установах нової моделі державного внутрішнього контролю, який сприятиме посиленню бюджетної дисципліни та запобіганню порушенням бюджетного законодавства; збільшення та зміцнення джерел формування місцевих бюджетів; розширення переліку надходжень до загального і спеціального фонду бюджетів та в складі останнього — до бюджету розвитку місцевих бюджетів; удосконалення порядку формування бюджетів об'єднань сіл, селищ і міст, визначення складу їх доходів і видатків; оптимізація видаткової частини місцевих бюджетів і видатків бюджету розвитку місцевих бюджетів; удосконалення міжбюджетних відносин.

На вирішення окреслених проблем і подальше реформування бюджетної системи спрямований оновлений Бюджетний кодекс України [2], що створює передумови для поліпшення управління бюджетними коштами й забезпечення ефективності та прозорості їх використання, удосконалення всієї бюджетної системи, визначення основ бюджетного процесу та вирішення інших проблем, які нагромадилися за останні десять років. Основні завдання щодо бюджетного реформування, розвитку бюджетної системи України надалі будуть уточнюватися та розширюватися відповідно до основних тенденцій розвитку суспільства.

Отже, розвиток бюджетної системи України упродовж трансформаційного періоду мав передовсім визначатися цільовими орієнтирами, накресленими в основних напрямках бюджетної політики. Водночас зміни бюджетної системи України не завжди були спричинені проведенням відповідної бюджетної політики.

Бюджетний кодекс України в редакції 2010 р. вносить ряд інноваційних змін стосовно як тактичного і стратегічного розвитку бюджетної системи. Динамічна стратегія реформування формальних інститутів бюджетної системи передбачає регулювання бюджетних відносин. Систему такого регулювання визначають як характер інститутів, які продукують зміни в бюджетному механізмі, так і специфіка регулюючих норм та правил і способів їх впровадження. При цьому висхідним моментом розв'язання проблем бюджетної системи має бути науково обґрунтована стратегія бюджетної політики, яка реалізується в руслі стратегічних загальнодержавних цілей і визначення місця держави в їх досягненні, що є перспективою подальших розвідок.

1. Бюджетний кодекс України. — К.: Атіка, 2002. — 80 с. 2. Бюджетний кодекс України // Голос України. — 2010. — № 143 (4893). — 4 серп. 3. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / [В. М. Гець, В. П. Александрова, Т. І. Артьомова та ін.]; за ред. акад. НАН України В. М. Гейця. — К.: Фенікс, 2003. — 1008 с. (НАН України; Ін-т екон. прогнозування). — С. 497–507. 4. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: моногр. / Л. В. Лисяк. — К.: НДФІ, 2009. — С. 480–481. 5. Трансформаційні процеси та економічне зростання в Україні / [Кол. авторів; за ред. академіка НАН України В. М. Гейця]. — Х.: Форт, 2003. — С. 253. 6. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: моногр. / І. Я. Чугунов. — К.: НІОС, 2003. — 488 с.; Чугунов І. Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання: навч. посіб. / І. Я. Чугунов. — К.: НДФІ, 2005. — 259 с.

РЕФОРМИРОВАНИЕ БЮДЖЕТНОЙ СИСТЕМЫ В УКРАИНЕ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Рассмотрено состояние бюджетной системы за годы независимости в стране, проблемы ее реформирования и перспективы развития в контексте нового Бюджетного кодекса Украины.

REFORMATION OF BUDGETARY SYSTEM IN UKRAINE: THE STATE AND PROSPECTS

Is the state of the budgetary system for years nezalezhnost in Ukraine, problems of its reformation and prospect of development in konsteksti of the renewed Budgetary code of Ukraine.

Стаття надійшла 12.04.11

УДК 334.72

О. П. Крайник

Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

ВПЛИВ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розглядаються підходи та основні завдання вдосконалення регуляторної політики у сфері підприємництва. Показано роль і місце громадських організацій підприємців у загальній структурі механізму співпраці органів державного управління і бізнесу. Висвітлено форми діалогу між регуляторними органами та громадськістю, які значно підвищують ефективність участі громадян, суб'єктів господарювання, їх об'єднань у формуванні ефективної регуляторної політики у сфері підприємництва.

Підприємництво, регуляторна політика, громадські організації

Державне регулювання процесу підприємництва є складовою економічної політики як центральних органів державного управління, так і регіональних та місцевих владних структур. Основна мета вдосконалення регуляторної політики — забезпечення оптимального рівня втручання органів регіонального управління та місцевого самоврядування в діяльність суб'єктів підприємництва, вибір таких механізмів регулювання, які сприяли б як розвитку підприємницьких структур, так і економічному зростанню в регіоні. Головне завдання вдосконалення регуляторної політики — це усунення правових, адміністративних та економічних перешкод у розвитку підприємництва, у тому числі шляхом залучення громадських організацій до формування державної регуляторної політики у сфері підприємництва, що підтверджує актуальність обраної теми статті.